

Konferencja dla nauczycieli

**NIEZWYKŁY UCZEŃ -
INDYWIDUALNE POTRZEBY EDUKACYJNE
W NAUCE JĘZYKÓW OBCYCH**

Lublin, 8 września 2010

Konferencja Polskiego Towarzystwa Neofilologicznego
*Niezwykły uczeń – indywidualne potrzeby edukacyjne w dydaktyce
języków obcych*
Lublin, 6-8 września 2010

***Rozwijanie autonomii ucznia w pracy z
uczniem niezwykłym***

Mirostaw Pawlak
Zakład Filologii Angielskiej, UAM Kalisz

Plan prezentacji

- rola autonomii w kształceniu językowym
- geneza, definicja i charakterystyka autonomii
- cechy i zachowania uczniów autonomicznych
- zalety rozwijania autonomii i potencjalne problemy
- specyfika uczniów a autonomia
- techniki rozwijania autonomii wśród uczniów na różnych poziomach zaawansowania
- przyszłość autonomii w dydaktyce języków obcych

Rola autonomii w nauce języka obcego

- wciąż rosnące zainteresowanie autonomią w nauce języka obcego – konferencje, artykuły, książki, przewodniki dla nauczycieli, podręczniki metodyczne itp. (Benson 2007)
- autonomia w polskim kontekście edukacyjnym
 - ✓ prace naukowe i wystąpienia konferencyjne (Wilczyńska 1999, 2002; Pawlak 2004, 2008)
 - ✓ *Europejskie portfolio językowe*
 - ✓ podstawa programowa, podręczniki i programy nauczania itp.
- widoczny rozdźwięk pomiędzy zaleceniami specjalistów i władz oświatowych a rzeczywistością edukacyjną

Geneza, definicje, charakterystyka

- geneza podejść o charakterze autonomicznym:
 - ✓ zmiany społeczne i ideologiczne w latach 60.
 - ✓ ewolucja poglądów na proces przyswajania języka
 - ✓ pojawienie się podejścia komunikacyjnego
 - ✓ zmiana poglądów na rolę nauczyciela i uczniów podczas lekcji
 - ✓ badania nad wpływem czynników indywidualnych na sukces w nauce języka obcego (strategie uczenia się, style poznawcze, czynniki społeczne i afektywne itp.)
 - ✓ wzrost liczby osób uczących się języków obcych
 - ✓ komercjalizacja nauczania języków obcych
 - ✓ rozwój technologii edukacyjnej

Geneza, definicje, charakterystyka

- autonomia to *zdolność ale także gotowość* do przejęcia odpowiedzialności za własną naukę, tj. wyznaczanie celów, dobór materiałów, metod i zadań, organizację i realizację tych zadań i rzetelną samoocenę (Dam 2002)
- autonomia jako atrybut uczących się a nie sytuacji
- psychologiczny wymiar autonomii w nauce języka
- poziomy autonomii (autonomia reaktywna i proaktywna)
- autonomia a kontekst i czynniki indywidualne
- autonomia jako atrybut jednostki i grupy
- autonomia a znajomość języka (Kumaravadivelu 2003)
- autonomia a specyfika kulturowa (Smith 2001)

Cechy uczniów autonomicznych

- uczniowie autonomiczni (Boud 1988):
 - ✓ określają swoje potrzeby w nauce języka obcego
 - ✓ wyznaczają odpowiednie cele
 - ✓ dokonują wyboru zadań, technik i strategii
 - ✓ wyszukują źródeł i materiałów
 - ✓ współpracują z innymi członkami grupy
 - ✓ określają problemy, które należy rozwiązać
 - ✓ wybierają miejsce i czas nauki
 - ✓ postrzegają nauczyciela jako przewodnika
 - ✓ podejmują działania, które nie są oczekiwane przez nauczyciela
 - ✓ dokonują samooceny
 - ✓ uczą się poza szkołą
 - ✓ decydują, kiedy przestać się uczyć
 - ✓ zastanawiają się, na czym polega nauka języka obcego

Zalety autonomii i problemy

- *Niezależnie od tego jak dobry jest nauczyciel, uczniowie nigdy nie nauczą się języka – ani czegokolwiek innego – jeśli nie będą starali się uczyć nie tylko w klasie szkolnej, ale także poza nią. Język jest zbyt skomplikowany, aby uczniowie mogli się w klasie nauczyć wszystkiego, czego potrzebują (Harmer 2001: 335)*
- zalety autonomii z punktu widzenia nauczyciela
- problemy związane z rozwijaniem autonomii (nauczyciel, uczeń, rodzice, przepisy i wymagania)
- potrzeba wyznaczenia realistycznych celów w rozwijaniu autonomii – ***uwzględnienie specyfiki uczących się***

Specyfika uczniów a autonomia

- skuteczne rozwijanie autonomii uzależnione jest od wielu czynników indywidualnych, takich jak:
 - ✓ czynniki kognitywne (np. wiek, wrodzone zdolności językowe, style poznawcze i style uczenia się)
 - ✓ czynniki afektywne (np. motywacja, osobowość, lęk językowy)
 - ✓ czynniki społeczne (np. przekonania, sytuacja w domu)
 - ✓ różnego rodzaju deficyty w uczeniu się (np. dysleksja, problemy ze słyszeniem i widzeniem)
 - ✓ poziom opanowania języka obcego
- specyfika uczniów rozumiana tutaj jako różne poziomy zaawansowania w klasie językowej

Techniki rozwijania autonomii

- organizacja lekcji i dobór materiałów:
 - ✓ bardziej zaawansowani uczniowie mogą zostać zaangażowani w prowadzenie niektórych lekcji (prezentacje na ciekawe tematy, wyjaśnienia gramatyczne itp.)
 - ✓ bardziej zaawansowani uczniowie mogą wyszukiwać materiały będące uzupełnieniem podręcznika lub opracowywać ćwiczenia powtórzeniowe (gramatyka, słownictwo)
 - ✓ bardziej zaawansowani uczniowie mogą pomagać słabszym w rozwiązywaniu ich problemów w nauce języka obcego
 - ✓ słabsi uczniowie mogą decydować o tym, co należy powtórzyć
 - ✓ słabsi uczniowie mogą wyszukiwać informacje, które stanowią uzupełnienie poruszanych kwestii

Techniki rozwijania autonomii

- podnoszenie świadomości uczących się:
 - ✓ zarówno lepsi, jak i słabsi uczniowie mogą zostać poproszeni o wypełnienie kwestionariuszy dotyczących przekonań, stylów uczenia się czy ulubionych sposobów nauki, przy czym można tutaj wykorzystać zarówno język polski, jak i język obcy
 - ✓ odpowiedzi mogą być omawiane w języku polskim lub obcym w grupach na tym samym, a potem różnym poziomie
 - ✓ lepsi i słabsi uczniowie mogą dzielić się doświadczeniami jeśli chodzi o naukę języka obcego i udzielać sobie nawzajem porad
 - ✓ dyskusja na forum całej klasy dotycząca przekonań i sposobów nauki czy materiałów, prowadzona w obu językach
 - ✓ wykonywanie zadań służących podnoszeniu świadomości

Techniki rozwijania autonomii

- przykładowe stwierdzenia (z *EPJ 16+*):
 - ✓ *Znajomość języków obcych jest niezbędna w dzisiejszych czasach*
 - ✓ *Znajomość gramatyki nie jest istotna w komunikacji*
 - ✓ *Wolę, żeby nauczyciel poprawiał wszystkie moje błędy*
 - ✓ *Nauczyciel powinien cały czas używać j. obcego podczas lekcji*
 - ✓ *Potrzebne są specjalne predyspozycje do nauki języka obcego*
 - przykładowe narzędzia, które można wykorzystać:
 - ✓ *Inwentarz przekonań o nauce języka (Horwitz 1988)*
 - ✓ *Ankieta służąca określeniu leku językowego (Horwitz i in. 1986)*
 - ✓ *Kwestionariusze służące określeniu rodzaju motywacji*
 - ✓ *Kwestionariusz do określenia stylów uczenia się (Reid 1983)*
- <http://lookingahead.heinle.com/filing/l-styles.htm>

Techniki rozwijania autonomii

- przykładowe zadanie:

TWORZENIE PROFILU DOBREGO UCZNI

Uczniowie najpierw pracują indywidualnie i sporządzają listę dziesięciu cech i zachowań, które ich zdaniem charakteryzują osoby odnoszące sukces w nauce języka. Potem porównują swoją listę z partnerem i w drodze negocjacji wybierają pięć takich atrybutów. Następnie pracują z kolejnymi osobami i za każdym razem starają się ustalić pięć wspólnych elementów. Po zakończeniu zadania uczniowie zapisują na tablicy ten swego rodzaju profil dobrego ucznia i wspólnie z nauczycielem zastanawiają się nad wagą poszczególnych cech i zachowań.

Techniki rozwijania autonomii

- przykładowe zadanie:

REFLEKSJA NAD CELAMI I EFEKTAMI LEKCJI

Pod koniec lekcji nauczyciel prosi uczniów, aby wypisali trzy rzeczy, których się w jej trakcie nauczyli. Następnie zapisuje na tablicy cele, które chciał osiągnąć i prosi o chwilę refleksji i identyfikację ewentualnych różnic. Kilku uczących się jest w końcu poproszonych o próbę uzasadnienia swoich wyborów i określenie na ile cele wyznaczone przez prowadzącego miały dla nich znaczenie.

Techniki rozwijania autonomii

- trening strategiczny
 - ✓ używanie odpowiednich strategii jako klucz do autonomii
 - ✓ zasady treningu strategicznego
 - ✓ identyfikacja stosowanych strategii jako punkt wyjścia treningu
 - ✓ zróżnicowanie celów i sposobu treningu zależnie od poziomu
 - ✓ indywidualizacja treningu strategii – uwzględnienie potrzeb, preferencji i stylów poznawczych uczniów
 - ✓ zapoznavanie się z inwentarzami strategii uczenia się
 - ✓ wspólne wykonywanie przez bardziej i mniej zaawansowanych uczniów zadań, które poprzedza i po których następuje dyskusja na temat stosowanych strategii uczenia się
 - ✓ dyskusja w grupach lub na forum klasy, w języku polskim bądź obcym na temat stosowanych strategii

Techniki rozwijania autonomii

- strategie dotyczące sprawności i podsystemów (*EPJ 16+*):
 - ✓ *uczę się nowych słówek przy pomocy skojarzeń*
 - ✓ *staram się zrozumieć każdą regułę gramatyczną*
 - ✓ *korzystam ze znaków transkrypcji fonetycznej*
 - ✓ *stucham wiadomości radiowych w oryginale*
 - ✓ *aby lepiej zrozumieć treść tekstu, robię notatki*
 - ✓ *szukam okazji do rozmowy w języku obcym*
 - ✓ *zbieram materiał językowy przydatny do napisania tekstu*
- przykładowe narzędzia, które można wykorzystać:
 - ✓ *Inwentarz strategii uczenia się (SILL) (Oxford 1990)*
 - ✓ *Inwentarz strategii uczenia się słownictwa (Tseng i in. 2006)*
 - ✓ *Inwentarz strategii stosowanych podczas czytania/stuchania*

Techniki rozwijania autonomii

- przykładowe zadanie:

TWORZENIE I STOSOWANIE ŁAŃCUCHÓW STRATEGII

Pracując w grupach, uczniowie mają za zadanie opracować zestaw strategii, który byłby pomocny w pracy nad wymową poprzez oglądanie filmów w oryginalnej wersji językowej. Opracowane łańcuchy strategii są następnie przekazywane uczniom w innej grupie, która proponuje ewentualne zmiany, po czym projekt wraca do jego twórców, którzy decydują jakie wprowadzić w nim modyfikacje. W ramach zadania domowego uczniowie oglądają film na DVD stosując opracowany przez siebie zestaw strategii i przygotowują sprawozdania, które są podstawą do dyskusji podczas kolejnych zajęć.

Techniki rozwijania autonomii

- praca domowa:
 - ✓ negocjowanie ilości, rodzaju i terminu pracy domowej dla obu grup uczniów
 - ✓ różne tematy wypracowań i różny zakres udzielanego wsparcia
 - ✓ różne rodzaje zadań (np. ćwiczenia gramatyczne i słownikowa a prezentacje)
 - ✓ indywidualizacja prac domowych w obu grupach uczniów
 - ✓ wspólne wykonywanie zadań przez uczniów z obu grup
- dzienniczek uczniowski:
 - ✓ dawanie uczniom wyboru co do tematyki i zakresu wpisów
 - ✓ zachęcanie ich do używania języka ojczystego, obcego lub obu
 - ✓ dialog między lepszymi i słabszymi uczniami

Techniki rozwijania autonomii

- praca w parach i małych grupach
 - ✓ możliwość uwzględnienia indywidualnych potrzeb uczniów
 - ✓ różnicowanie rodzaju zadań wykonywanych przez lepszych i słabszych uczniów (np. różne teksty lub różne zadania do tego samego tekstu)
 - ✓ różnicowanie czasu przeznaczonego na planowanie i wsparcie
 - ✓ dokonywanie modyfikacji w składzie poszczególnych grup
- zadania projektowe
 - ✓ możliwość utworzenia grup składających się z uczniów na różnych poziomach zaawansowania
 - ✓ różne role dla lepszych i słabszych uczniów podczas planowania, wykonywania i omawiania rezultatów projektu

Techniki rozwijania autonomii

- zaangażowanie uczniów w przygotowywanie materiałów:
 - ✓ wspólne przygotowywanie materiałów przez obie grupy
 - ✓ przygotowywanie materiałów i ćwiczeń powtórzeniowych przez bardziej zaawansowanych uczniów
- kontrakty indywidualne i grupowe:
 - ✓ określenie celów, harmonogramu i sposobów nauki w przypadku poszczególnych uczniów i grup
- indywidualizacja zadań podczas lekcji:
 - ✓ podczas jednej lekcji w tygodniu uczniowie mogą decydować, nad czym chcieliby pracować (czytanie, słownictwo, pisanie itp.)
 - ✓ stopień trudności zadań może być zróżnicowany
 - ✓ najlepsi uczniowie mogą wykonywać zadania, które nie są bezpośrednio związane z celami lekcji (skład klasy)

Techniki rozwijania autonomii

- zachęcanie do korzystania z technologii komputerowej:
 - ✓ zapoznanie słabszych i lepszych uczniów z programami czy też stronami internetowymi, które mogą wykorzystywać w nauce
 - ✓ wykonywanie projektów interdyscyplinarnych przy użyciu tego typu technologii
 - ✓ słowniki elektroniczne a korpusy
- zachęcanie do kontaktu z językiem poza klasą:
 - ✓ wskazanie możliwości kontaktu odpowiednich dla danej grupy
 - ✓ wykorzystanie uproszczonych wersji książek
 - ✓ zadawanie prac domowych wymagających tego typu kontaktu
- samoocena i ocena wzajemna
 - ✓ wykorzystanie zadań z podręczników oraz wersji *EPJ*
 - ✓ identyfikacja problemów z pomocą lepszych uczniów

Przyszłość autonomii

- rozwijanie autonomii jako ważny sposób uwzględnienia indywidualnych potrzeb edukacyjnych uczniów
- rozwijanie autonomii jako kluczowy warunek efektywnej pracy z uczniami na różnym poziomie zaawansowania
- konieczność wyznaczania realistycznych, możliwych do osiągnięcia celów w rozwijaniu autonomii
- autonomia reaktywna czy też półautonomia jako cel dla większości uczniów
- konieczność zróżnicowania stosowanych technik zależnie od czynników indywidualnych i kontekstualnych
- konieczność rozwijania autonomii nauczyciela

Dziękuję za uwagę!!!

Prof. dr hab. Mirosław Pawlak (Uniwersytet A. Mickiewicza, Wydział Pedagogiczno-Artystyczny w Kaliszu)
wykład „Rozwijanie autonomii ucznia w pracy z uczniem niezwykłym”